

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ТА НАУКИ

Збірник матеріалів

**XXVII підсумкової науково-практичної
конференції викладачів**

20 лютого 2025 року

Київ 2025

УДК 061.3(063)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XXVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2025. 385 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 7 від 26.02.2025)

Редакційна колегія:

Голова Трофименко М.В., ректор МДУ, доктор політичних наук, професор;

Члени редколегії Безчотнікова С.В., доктор філологічних наук, професор;
Задорожня-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, професор;
Іванець Т. М., голова Ради молодих вчених МДУ, кандидат політичних наук, доцент;
Калініна С. П., доктор економічних наук, професор;
Константинова Ю. В., кандидат історичних наук, доцент;
Марена Т.В., кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи;
Мельничук І. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Омельченко В.Я., доктор економічних наук, професор;
Павленко О.Г., доктор філологічних наук, професор;
Пирлік Н. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Романцов В.М., доктор історичних наук, професор;
Сабадаш Ю. С., доктор культурології, професор;
Тарасенко Д. Л., доктор економічних наук, професор.

Збірник містить матеріали XXVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 20 лютого 2025 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, екології, кібербезпеки, документознавства, культурології, журналістики, філології, літературознавства, методики викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

2. Варяниця Л. О. Шляхи подолання освітніх втрат у закладах дошкільної освіти. Інноваційна педагогіка. 2023. Випуск 64, том 2. С. 148-153.

3. Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України : методичні рекомендації / кол. автор.; за загальною редакцією О. М. Топузова; укл. М. В. Головка. [Електронне видання]. Київ : Педагогічна думка, 2023. 187 с. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-644-736-7-2023-190> (дата звернення: 27.12.2024).

4. Назаренко Ю. Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації. Cedos, 2022. 23 с. URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/zapyska_osvitni-vtraty.pdf (дата звернення: 27.12.2024).

5. Сисоєва С. О., Рейпольська О. Д. Освітні втрати в дошкільній освіті як передумова подальших освітніх втрат. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2023. № 5(1). С. 1-5. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5203> (дата звернення: 27.12.2024).

Фунтікова Ольга,
доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної освіти
Маріупольський державний університет

ФУНКЦІОНАЛЬНА ПОВЕДІНКА ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІДЗ ІНКЛЮЗІЇ

У Сполучених Штатах Америки вивчення функціональної поведінки дитини стало ключовим напрямом освітніх досліджень, особливо у зв'язку з політикою інклюзії. Вчені розробляють різні методи поведінкового аналізу для підтримки дітей з особливими освітніми потребами, що є частиною закону «Individuals with Disabilities Education Act» (IDEA), прийнятого ще в 1975 році. Він забезпечує доступ до рівноправної освіти для дітей з інвалідністю і став фундаментом для розвитку концепції інклюзії в США. Робота «Procedural Issues Associated with the Behavioral Assessment of Children» (2003), написана Скіннером, Фріландом і Шапіро (Skinner, C. H., Freeland, J., & Shapiro, E. S.) [1], має значну актуальність у сфері освітньої оцінки дітей. Вона розглядає важливі процедурні аспекти, пов'язані з поведінковою оцінкою, що є одним із ключових компонентів розуміння дитячого розвитку та їхніх індивідуальних потреб. Важливість цього дослідження полягає в тому, що воно не лише теоретично обґрунтовує методологію оцінки, але й дає практичні вказівки для фахівців, які займаються дітьми, що мають труднощі у поведінці. Автори дослідження звертають увагу на

те, що поведінкова оцінка є складним процесом, який вимагає точного збору інформації, аналізу контексту та врахування індивідуальних характеристик дитини. Цей підхід допомагає уникнути узагальнень та помилкових висновків, що є особливо важливим для формування ефективних освітніх та терапевтичних програм. Також у роботі підкреслюється значення міждисциплінарного підходу, який включає участь не лише психологів, але й педагогів, батьків та інших спеціалістів. Це дозволяє сформувати більш комплексне уявлення про поведінку дитини і розробити більш точні та індивідуальні стратегії втручання. Крім того, дослідження актуальне у світлі сучасних тенденцій щодо інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у дошкільних закладах освіти. Процедури, описані в роботі, сприяють покращенню адаптації таких дітей, оскільки надають ефективні інструменти для моніторингу та корекції їхньої поведінки. У підсумку, робота Скіннера, Фріланда і Шاپіро є важливою через її внесок у розуміння складних питань поведінкової оцінки дітей, розвиток точних та практичних підходів до оцінки, а також її актуальність для інклюзивної освіти. Книга «Conducting School-Based Functional Behavior Assessments: A Practitioner's Guide» авторства Т. С. Ватсона та М. В. Стіджа (Watson, T. S., & Steege, M. W.) (2003) [2] є однією з ключових робіт у галузі функціональної поведінкової оцінки (FBA) в шкільному середовищі. Її актуальність полягає в тому, що вона пропонує практичний і доступний підхід до вирішення проблем поведінки учнів у школах. Основним акцентом цієї роботи є системний підхід до аналізу поведінки учнів і надання вчителям та шкільним психологам інструментів для розуміння причин складної поведінки, що дозволяє більш ефективно планувати інтервенції. Автори пояснюють, як проводити функціональну поведінкову оцінку, яка допомагає визначити, чому учні демонструють певну поведінку, та як ці дані можуть бути використані для створення індивідуальних поведінкових планів. Ця книга є важливою через свій фокус на практичних рекомендаціях і стратегіях, які можуть бути застосовані безпосередньо в навчальному процесі. Значущість цієї роботи також підсилюється тим, що вона сприяє розробці інклюзивних стратегій навчання та підвищенню ефективності роботи вчителів з учнями, які мають складні поведінкові потреби. У той час, коли у освітніх системах різних країн зростає увага до індивідуалізації підходу до дітей з особливими потребами, ця книга залишається важливим джерелом для психологів, педагогів і консультантів. Таким чином, актуальність роботи Ватсона і Стіджа полягає у її внеску в розвиток освітньої психології та в наданні інструментів для ефективного управління поведінкою, що дозволяє створювати позитивне та підтримуюче середовище в освітніх закладах. У Великобританії також активно вивчається інклюзивна освіта, де функціональна поведінка дитини розглядається в контексті надання рівних можливостей дітям з різними потребами. Британська система освіти впроваджує політику, яка підтримує інклюзію в загальноосвітніх школах, включаючи

розробку індивідуальних планів підтримки дітей з особливими потребами. Тут значна увага приділяється впливу поведінки на успіх в навчанні, що сприяє розробці комплексних моделей навчання і виховання.

У Німеччині дослідження зосереджуються на соціально-педагогічних аспектах інклюзії. Психологічні дослідження функціональної поведінки дитини доповнюються соціальними настановами щодо рівноправного включення дітей у звичайні школи. Впровадження інклюзії базується на Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, яку Німеччина ратифікувала у 2009 році, і яка є основою для розвитку нових освітніх підходів. У Німеччині дослідження, присвячені функціональній оцінці поведінки дітей, проводили кілька науковців, серед яких виділяються такі вчені, як Катя Хесслер (Katja Hösler), яка активно працює в галузі поведінкової терапії, а також Юрген Марграф (Jürgen Margraf), що займається вивченням клінічної психології та психопатології у дітей і підлітків. Також варто згадати Гюнтера Эшера (Günter Esser), який значно вплинув на розробку діагностичних інструментів для оцінки дитячої поведінки в контексті навчання та соціалізації. Актуальність цієї теми полягає в тому, що функціональна оцінка поведінки допомагає зрозуміти мотиви, які стоять за певними поведінковими реакціями дитини, особливо в контексті розладів розвитку, таких як аутизм, синдром дефіциту уваги та гіперактивність (СДУГ), а також проблем з навчанням і соціальною адаптацією. Цей підхід базується на тому, що поведінка дитини має певну функцію або мету, тому замість того, щоб просто усувати небажану поведінку, важливо зрозуміти, чому вона виникає. Це дозволяє підібрати більш ефективні терапевтичні та педагогічні стратегії.

У Німеччині функціональна оцінка поведінки стала важливою темою через зростаючий попит на інклюзивну освіту та посилення уваги до раннього втручання у розвиток дітей з особливими освітніми потребами. Важливим аспектом є не тільки лікувальні підходи, але й освітні та соціальні стратегії, спрямовані на інтеграцію дітей у суспільство. Фахівці з Німеччини також працюють над тим, щоб діагностичні підходи та інструменти були доступними для вчителів, вихователів та батьків, що дозволяє створити систему раннього втручання на різних етапах розвитку дитини. В контексті сучасних досліджень, важливість функціональної оцінки полягає у можливості розробки індивідуальних програм втручання, що дозволяє ефективніше впливати на розвиток дітей з поведінковими порушеннями. Розуміння механізмів, які спонукають певні моделі поведінки, сприяє не лише покращенню терапевтичної роботи, але й загальному підходу до виховання та навчання таких дітей. Канада також відома своїми передовими дослідженнями в галузі інклюзивної освіти та поведінкового аналізу. Зокрема, у провінції Онтаріо активно впроваджуються програми, що спрямовані на підтримку інклюзії у загальноосвітніх школах.

Канадські вчені вивчають вплив різних підходів до поведінкового втручання на успішність дітей з особливими потребами. В Австралії функціональна поведінка дітей та інклюзія є одними з ключових тем у педагогічних дослідженнях. Вчені тут працюють над тим, щоб розробити практичні інструменти для підтримки вчителів у роботі з дітьми, які мають поведінкові труднощі або потребують інклюзивної підтримки. Австралійські закони про освіту також наголошують на рівності доступу до освіти для всіх дітей, що стимулює розвиток досліджень у цій галузі. Отже, вчені з багатьох країн – США, Великобританії, Німеччини, Канади та Австралії – активно працюють над вивченням функціональної поведінки дитини та інклюзії, розробляючи методи і підходи, що допомагають створити рівноправне освітнє середовище для дітей з різними потребами. У багатьох країнах світу існують програми та методики для вивчення функціональної поведінки дитини та підтримки інклюзії, особливо у сфері освіти та розвитку дітей з особливими потребами. Ці програми часто базуються на розробках, що використовують індивідуальний підхід до навчання та підтримки, і зосереджуються на тому, як зрозуміти та модифікувати поведінку дитини, щоб забезпечити її успішну адаптацію та включення в навчальне середовище. Однією з ключових концепцій у цьому напрямі є аналіз прикладної поведінки (ABA, Applied Behavior Analysis), який широко застосовується в США, Канаді, Австралії та багатьох європейських країнах. Ця методика дозволяє вчителям та спеціалістам глибше розуміти поведінкові мотиви дитини, особливо тих, у кого діагностовано аутизм або інші поведінкові порушення. В основі АВА лежить аналіз функціональної поведінки, тобто вивчення того, як різні стимули та умови впливають на поведінкові реакції дитини, і використання цих знань для розробки ефективних стратегій корекції поведінки. Наприклад, в США існує державна програма під назвою IDEA (Individuals with Disabilities Education Act), яка гарантує право дітей з особливими потребами на безкоштовну освіту у найменш обмеженому середовищі. IDEA акцентує увагу на тому, що кожна дитина має отримувати індивідуальний навчальний план (IEP), який розробляється на основі глибокого аналізу поведінки та потреб дитини. Така система передбачає командний підхід, коли до процесу залучаються психологи, спеціалісти з інклюзивної освіти, а також батьки. Також європейські країни, зокрема Велика Британія, мають багатий досвід у впровадженні інклюзивних програм. Однією з провідних є програма SEN (Special Educational Needs), яка допомагає вчителям розробляти та адаптувати навчальні програми для дітей з особливими потребами. В рамках цієї програми також активно використовується аналіз поведінки для покращення взаємодії з дітьми, які мають труднощі у навчанні.

Ще одним яскравим прикладом є Швеція, де інклюзія в освіті розглядається як ключовий елемент рівних прав для всіх дітей. Шведська система освіти спрямована на

створення середовища, де кожна дитина, незалежно від своїх можливостей, має доступ до відповідної підтримки. Це досягається через співпрацю шкіл, соціальних служб та медичних працівників. Аналіз поведінки дитини є важливою частиною цієї системи, і вчителі та асистенти зосереджуються на тому, щоб зрозуміти та підтримати кожну дитину на її шляху розвитку. Важливим аспектом таких програм є те, що вони спираються на наукові дослідження та включають активну участь усіх зацікавлених сторін, таких як батьки, вчителі та фахівці з поведінкових наук. Метою є створення індивідуальних умов, що дозволяють кожній дитині розвиватися відповідно до своїх можливостей, незалежно від особливостей її поведінки. Таким чином, у світі існує багато програм, що вивчають функціональну поведінку дитини та підтримують інклюзію, зокрема в галузі освіти. Вони спрямовані на те, щоб допомогти дітям з різними потребами отримати рівний доступ до навчання та максимально розкрити свій потенціал у соціальному та академічному середовищі.

Література

1. Skinner, C. H., Freeland, J., & Shapiro, E. S. (2003). Procedural issues associated with the behavioral assessment of children. In C. R. Reynolds & R. W. Kamphaus (Eds.), *Handbook of educational and psychological assessment of children: Personality, behavior, and context*, 2nd ed. (30-47). New York: Guilford.
2. Watson, T. S., & Steege, M. W. (2003). *Conducting school-based functional behavior assessments: A practitioner's guide*. New York: Guilford.

Яйленко Вікторія,
старший викладач кафедри дошкільної освіти
Маріупольський державний університет

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ПСИХІЧНОЇ ТРАВМИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасні події в світі та українському суспільстві змусило зіштовхнутися з такими випробуваннями та потрясіннями, яких наша країна не відчувала з часів отримання незалежності: військовий стан, внутрішні переселенці, надзвичайний тиск на економічну систему, що в свою чергу призвело до багатьох соціальних проблем. За таких обставин те, що відбувається в нашій країні, є випробуванням для кожного громадянина.